İSLÂM İTİKADINDA İSİM VE SIFAT

MÜELLİF
ABDURRAHMAN ABDULHALIK

TERCEME VE TAHKİK
MUSTAFA DÖNMEZ

İÇİNDEKİLER

Takriz
Yazarın Tercûme-i Hali (Tanıtımı)
Yazarın Önsözü

BİRİNCİ BÖLÜM
İsim ve Sıfat Tevhidinden Ne Kasdediliyor?
İsim ve Sıfat Tevhidinin Bilinmesi Dinen Zaruridir:
Allah'ın Sabit Olan Sıfatlarından Birisini Red Küfürdür:
Kur'ân-ı Kerîm'in Tümü Allah'ın Sıfatlarını Beyândır:
İtikadî Esaslarda Hüküm Vermek Fer'i Meselelerde Hüküm Vermekten Daha Tehlikelidir:
İslâm Dini Garip Başlamış ve Yeniden Garip Olacak:

İKİNCİ BÖLÜM
Fasid Bir Te'vile veya Zanni Bir İctihada Tabî Olmak Dalalet Esaslarındandır:
Yorumcu Bir Müctehid Mazurdur:
Alimlerin Hatalarına Uymak Caiz Değildir:
Alimlerin Hatalarına Uymayı Caiz Görmek Dalalet Esaslarının en Büyüklerindendir:

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
Allah'ın (c.c.) Sıfatlarına İnanmanın Mü'min'in Kalbinde Bıraktığı Tesir:
İlâhî Sıfatların Her Birisinin Mü'minin Kalbinde Bir Tesiri Vardır:
a) Allah'ı (c.c.) Ne Bir Dalgınlık Ne de Bir Uyku Tutmaz:
b) Allahu Teala'nın El Sıfatı:
Bu sıfatlar Karşısında Hakimiyyet Davetçileri Nerede?

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
İman Unsurlarını Oturtmada Kur'ân'ın Metodu:
Kur'ân-ı Kerîm İtikâdlar Manzûmesidir:
1. Metod:
2. Metod:
Akide Sahasında Selef-i Salihinin Mücadelesi:
Asrın Sapık ve Küfür Cereyanları:
Terim ve Kelimeler:
Kaynaklar:
İçindekiler:

Yazarın Terceme-i Hâli

Aslen Mısır'lı olan yazar Selefiye medresesinin yetiştirdiği en seçkin şahsiyetlerden biri olup Kitap ve Sünnet'i ihyâ hareketinin baş mümessillerindendir. Medine-i Münevvere'deki İslâm Üniversitesi'nden mezun olmuş, daha sonra, Kelâm, Akâîd, Tasavvuf, Felsefe gibi ilimler üzerinde tahassus yapmıştır.

Hâlen ilmî çalışmalarını Kuveyt'te sürdürmektedir. Vermiş olduğu birçok konferanslarla ve yazdığı çeşitli makâle ve eserleriyle ilgi çekerek kendisini tanıtmıştır. Eserlerinde bu hareket ve davanın başlıca temel esaslarını ve diğer önemli konularını asrî bir uslupla işlemeyi başarmıştır. Selef-i Salihîn devrindeki inanç ve düşünceleri gündeme getirerek mudâfasını yapmıştır. Bazı önemli eserleri arasında; Kitap ve Sünnet Işığında Tasavvuf Fikri, Küfür ve İman Arasındaki Sınır, İslâm Nizâmında Şûra, Kitap ve Sünnet'te İtikâda Dâir Külli Meseleler, İslâm Işığında Terbiyevî Müşkilatımız, İslâm'da Evlilik, Tevhidi Öğrenmede Yeni Bir Metod ve bugün sizlere takdim ettiğimiz bu eser gibi diğer eserleri de yer almaktadır.
Hizmetlerinin devamında, Cenâb-ı Hakk'tan muvaffakiyetler dileriz.

Mütercim

Takriz

Muhakkak ki bütün hamdler Allah'a mahsustur. Binaenaleyh O'na hamd eder O'ndan yardım ister ve mağfiret taleb ederiz. Nefislerimizin şerrinden, amellerimizin kötülüklerinden de O'na sığınırız.

Allah kime hidayet ederse onu hiçbir kimse sapıttıramaz. Kimide sapıttırırsa onada kimse hidayet veremez. Şehadet ederim ki, Allah'tan başka ilâh yoktur ve eşsiz olarak birdir. Ve yine şehadet ederim ki, Muhammed (s.a.v.) O'nun kulu ve Resûlü'dür.

"Ey iman edenler! Allah'tan nasıl korkulması gerekiyorsa öylece korkun ve müslümanlar olarak ölmeye çalışın." (1)

"Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan, ondan da eşini vücûda getiren, ikisinden birçok erkeklerle kadınlar üreten Râbbinizden korkun ve günah yapmaktan sakının ve yine kendisine hürmet göstererek birbirinizden, dileklerde bulunduğunuz Allah'tan korkun ve akrabalık bağlarını kesmekten sakının. Şüphesiz ki Allah üzerinize gözcü bulunuyor." (2)

"Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve doğru söz söyleyin ki, Allah işlerinizi düzeltip size muvaffakiyet versin ve günahlarınızı bağışlasın. Kim Allah'a ve Resûlüne itaat ederse, O gerçekten büyük bir kâra kavuşmuştur." (3)

Muhakkak ki sözlerin en hayırlısı Allah (c.c.)'nin kitabıdır. Yolların en hayırlısı da Muhammed (s.a.v.)'in yoludur. İşlerin en kötüsü (dinde) sonradan icâd edilenidir. Ve her sonradan icâd edilen şey de Bid'attır. Ve her Bid'at da sapıklıktır ve her sapıklıkta cehennemdedir. (4)

RAHMAN VE RAHİM OLAN ALLAH'IN ADIYLA
Yazarın **Önsözü**

Peygamberlerine vahyettiğiyle yerde ve gökte kudretinin büyüklüğü ve sanatının harikalığını yerleştirmesiyle kendisini kullarına tanıtan Allah'a hamdolsun. Kitabında kendi zatını vasfederek şöyle dedi: "**[Ey Muhammed! O müşriklere] de ki: "o Allah birdir." Allah Sameddir [hiç bir şeye muhtac değil ve her şey O'na muhtacdır]. Doğurmamıştır; doğmamıştır. Hiç kimse [ve hiç bir şey] O'na denk değildir."** (5) Kısa olmasına rağmen bu sûrenin okuma sevabını Kur'ân'ın üçte birinin okuma sevâbına muâdil (denk) kıldı. (6) Ve Zâtını medhederek şöyle buyurdu: **"Allah'ı gerektiği gibi takdir edemediler, kıyamet günü, yeryüzü bütünüyle O'nun kabzasında, gökler de elinde dürülmüş olacaktır. Allah, onların şirk koştukları şeylerden münezzeh ve çok yücedir."** (7)

Salât ve selâm, hidâyet ve rahmet, peygamberinin üzerine olsun. Öyle ki O Rabbini en kâmil ve en güzel vasıfla nitelendirerek dedi ki: **"Muhakkak ki Allah kıyâmet günü gökleri sağ elinde tutarak arzı kabzeder, sonra şöyle seslenir, " Melik, Benim"** (8) Yine dedi ki: **"Allah'ın sağ eli doludur, gece ve gündüzün deveranıyla hiç bir infak onu eksiltemez, gökler ve yer küresini yarattığından beri neler infak ettiğini gördünüz mü? Öyle ki elinde olan daha eksilmedi. Arş'ı suyun üstündeydi. Diğer elinde de terazi onu indirir ve yükseltir."** (9) Ve şöyle demişti: **"Sizi öyle bir doğru yol üzerine bıraktım ki, gecesi de gündüzü gibidir. Benden sonra, ancak helâk olan kişi o yoldan yan çizebilir."** (10)

Dinlemiş olduğum bir teyb kasetinde konuşan hatibin, isim ve sıfat tevhidinin, bu ümmetin selef-i sâlihin devrinde bilinmediğini ve bu nev'i bir tevhide ihtimam gösterilmesinin doğru olmadığını, bilinmemesiyle kişiye inancında herhangi bir zarar vermediğini, ikinci derecedeki meselelerden olduğunu söylerken işittim.

Halbuki; bu söz, din-i mûbîni, kökünden yıkmaktadır. Çünkü akîdenin (itikadî meselenin) ihmali veya ikinci plana bırakılması, dinin temel esaslarının yıkılışı demektir. Zira böyle bir durum daha sonra tevhidle şirki, yaratanla yaratılanı, imân ehliyle küfür ehlini ayıramayacak kadar câhil nesiller yetiştirir. Binaenaleyh Allah'ın, ilim ehlinden aldığı ahdi, ilmi gizlememe ahdi, kendisi de kitâbında, **"İndirdiğimiz apaçık hükümleri ve doğru yolu, insanlara biz kitabta beyan ettikten sonra onu, gizleyenler varya, şüphesiz Allah onlara lânet eder ve bütün lânet edebilenler de onlara lânet okur."** (11) buyurduğu gibi, tebliğ etme emanetini yerine getirmek, ümmete nasihat etmekle bu batıl sözü reddetmeyi, onu yok edip hakkı gerçekleştirmeyi ve dolayısıyla Allah'ın dinini ve İslâm akîdesini müdaafa etmeyi kendime yerine getirilmesi gereken acil bir vazife bildim.
Muvaffakiyet Allah'dandır.

Müellif
Abdurrahman Abdulhâlık
Şevvâl 1402 H.

BİRİNCİ BÖLÜM

İsim ve Sıfat Tevhidinden ne Kastediliyor?

İsim ve sıfat tevhidinin bilinmesi dinen zarûridir, dinin temel esâsı ve tevhidin özüdür. Çünkü Allah'ı güzel isimleriyle ve yüce sıfatlarıyla tanımak, ilimlerin en şereflisi ve gâyelerin en yücesidir. Ancak bu marifet esası üzerine, sahih bir imanla hâlis bir tevhid kâim olabilir.

İsim ve sıfat tevhidinden kasıt, Allah'ın zâtı ile alâkalı, kendisinin ve peygamberinin isbât ettiği sıfatları (nitelikleri) isbât etmek, Zâtı hakkında yine kendisinin ve peygamberinin reddettiği sıfatları reddetmektir ki bu cüz, tevhidin kısımlarındandır. Şüphesiz ki bu cüz tevhidin en üstünü, başta geleni ve en ehemmiyetli olanıdır. Çünkü Allah hakkında ancak sağlam ve sahih bir ilim esası üzerine doğru bir imana sahip olunabilir. Yoksa ilimsiz bir iman düşünülemez ve olamaz da. Allah'ın sıfatları hakkındaki bilgi imanın temelidir. Şüphesiz ki isim ve sıfat tevhidi, Ulûhiyet ve Rubûbiyet tevhidinden de daha şümullü ve daha umûmî olmaktadır.

Binâenaleyh Allah'ın hâk bir ilâh olduğunu, ibâdetin ondan başkasına caiz olmadığı ve bu esasla yönelmenin sadece Sübhanehu ve Teâlâ'ya yapıldığını bilmek; O'nun isim ve sıfatları ilminden bir daldır. Aynı şekilde O'nun Rab olduğuna, herşeyi yaratıp yoktan var ettiğine, varlıklara şekil verdiğine imân etmek, isim ve sıfat tevhidinden bir cüzdür. Bunun içindir ki neler Rubûbiyet tevhidiyle isimlendirildiyse, hemen isim ve sıfat tevhidinin bir cüz'ü sayılmıştır. Bu da isim ve sıfat tevhidinin Rubûbiyet ve Ulûhiyet tevhidinden daha umûmi ve şümûllü olduğunu göstermektedir.

Bu tabirlerin hiçbirisi ne Kur'ân'da ne de Sünnet'te gelmiş değildir. Zaten Peygamber (s.a.v.) bu şekilde bir kısımlandırma yaparak dini öğretme, mesela onlara bir dersde tefsir, diğerinde hadis ve bir başka dersde de siyer ver. Bu taksimat ve ıstılâhlar, ilim öğrenmede kolaylık olsun diye sonradan ortaya konuldu. İşte bizim isim ve sıfat tevhidi, Rubûbiyet ve Ulûhiyet tevhidi diye söz ettiğimiz kısımlarda da durum böyledir. Ancak bir ilmin bölümleridir. O da Allah'la ilgili imânın teferruatıdır. Çünkü Allah'a imân meselesi, ilimden bir sürü bölümleri içine alır. Bunun içindir ki âlimler bu ıstılâhlara ihtiyaç duydular. Böylelikle isim ve sıfat tevhidi, Rubûbiyet tevhidi, Ulûhiyet tevhidi diye isimlendirmiş oldular.

İyi bilinmelidir ki bu tabirler, bid'at çıkarma babından değildir. Ancak söylemek istenileni izâh, ilimleri kısımlandırma ve kasdolunan manayı zihne yaklaştırma yönünden şer'i maslahatlardır.

İsim ve sıfat tevhidinin, tevhidin diğer kısımlarından daha şümullü ve daha umûmî olduğunu önceden arzetmiştik. Bu tür tevhidde, Allah'ın kendi Zâtını ve Peygamberinin (s.a.v.) O'nu vasfettiği sıfatlara iman etme, yine aynı şekilde Allah Sübhânehû ve Teâlâ'nın kendi Zatını ve Rasûlünün de (s.a.v.) O'nu isimlendirdiği şeylerle isimlendirme de imandandır. İşte bu da müslümanlar arasında, Allah'ın bir sıfatını diğer bir sıfatından ayırıp akıllarına uyanı alıp ta uymayanı reddedenler ortaya çıkınca buna karşılık Selef âlimleri adı geçen tevhide de bu ismi takmışlardır. Zındıkların çoğunun ve peşlerinden giden Cehmiye, Mutezile, Eş'ariye, Maturidiye ve diğerlerinin reddettikleri sıfatlar; gazap, rıza, ferah, dahk (gülme), hubb (sevme), buğz, makt (kerih görme), uluv (yücelik sıfatı) ve arş'a istivâ etme, nüzûl (dünya

semasına inme) yine aynen yed (el sıfatı), kadem (ayak), sâk (baldır), vech (yüz) gibi sıfatlardır. Dediler ki bütün bu sıfatları Allah hakkında isbât etmek, O'nu cisimlendirmeyi ve yaratıklara benzetmeyi gerektirir. Halbuki durum, Kur'ân ve Sünnet'te kesin naslarla bu sıfatların Allah hakkında sâbit olduğunu göstermektedir. Bu nasları serd etme yeri burası değildir. Burada sadece Selef âlimlerinin, tevhidin bir çeşidi olarak saydıkları ve öğrenip imân edilmesi vâcib olan bu tevhidi, "isim ve sıfât tevhidi" diye terimlendirilmesinin sebebini beyân etmek istedik.

Allah hakkında Sabit Olan Sıfatlarından Birisini Reddetmek Küfürdür:

Hangi sıfat olursa olsun, Subhânehu ve Teâlâ'nın zatı hakkında sabit olan herhangi bir sıfatını inkâr edeni selef âlimleri tekfir etmişlerdir. Sıt'ın emiri Halid İbni Abdullah Elkasrî gibi; Ca'd İbni Dirhem, yüce Allah'ın sevme ve dost edinme sıfatını inkâr ettiği vakit bir kurban bayramı günü insanlara hitaben, **"Ey insanlar! Kurbanlarınızı kesiniz Allah kabul etsin, ben ise Ca'd İbni Dirhem'i kurban edeceğim. Çünkü o, Allah'ın, İbrahim (a.s.)'ı dost edinmediğini iddia etti"** (12) diyerek halkın gözleri önünde onu öldürmüştür.

Aynen, İmâm Ahmed İbni Hanbel de (r.a.) Cehm İbni Safvan'ın ve ona tâbi olanlardan, Allah Tebâreke ve Teâlâ'nın ulûv yücelik sıfatını inkâr edenlerin küfrüne fetvâ vermiştir. (13) Meşhur **"Cehmiye ve Zındıklara Reddiye"** kitabını te'lif ederek Yücelik sıfatını nefyedenleri zındık olarak nitelendirmiştir.

İmam Ebu Hanife (r.a.) ise Allah Azze ve Celle'nin herhangi bir sıfatını inkâr edenlere karşı, bu imamların içinde en şiddetli olanlarından biriydi. **"Akidetu't-Tahaviyye"** kitâbını şerh eden, Ali İbni Ebu'l-İzze el-Hanefî diyor ki; **Ebu'l-Mûti el-Belhi'**ye kadar varan bir senedle **"el-Fâruk"**un kitabında Şeyhu'l-İslâm Ebu İsmail el-Ensarî şöyle rivâyet etti: Ebu'l-Mûti el-Belhî, Ebu Hanife'ye (r.a.) **"Rabbim gökte mi yoksa yerde midir bilmiyorum"** diyen bir kimse hakkında soru sordu? Dedi ki; **"Kâfir olmuştur. Çünkü Allah kitabında "Rahmân Arş'a istiva etti"** (14) **demekte.** Dedim ki; "Arş'da olduğunu söylüyor, lâkin Arş'ı gökte mi yoksa yerde midir bilmiyorum derse ne olur? Dedi ki; **Yine kafir olmuştur. Çünkü Arşı yedi kat semanın üstündedir, binaenaleyh her kim Allah'ın semâda olduğunu inkâr etmiştir. Kim ki O'nun semâda olduğunu inkâr ederse kafir olur."** (15) Şüphesiz ki Allah Tebâreke ve Teâlâ'nın el sıfatını inkâr eden de kâfirdir. Çünkü Allah'u Teâlâ birçok âyet-i kerîmelerde bunu kendi Zâtına izâfe ederek sâbit kıldı. **"Allah'ı gerektiği gibi takdir edemediler, kıyamet günü, yeryüzü bütünüyle O'nun kabzasında, gökler de elinde dürülmüş olacaktır. Allah, onların şirk koştukları şeylerden münezzeh ve çok yücedir."** (16) âyetinde buyurduğu gibi. Ve **"Ey İblis, iki elimle yarattığıma secde etmekten seni alıkoyan nedir? Kibirlenmek mi istedin yoksa, yücelik taslayanlardan mı oldun"** (17) âyetinde de İblis'e hitab ettiği gibi. Diğer birçok âyetlerde de aynen böyledir.

Buhari ve Müslim'de Abdullah İbni Mes'ud'un rivâyet ettiği hadiste de böyledir; **"Yahûdi hahamlarından bir âlim Rasûlullah (s.a.v.)'e gelerek, Yâ Muhammed! Biz Tevrat'ta, Allah'ın gökleri bir parmağında, su ve yeri bir parmağında, ağaçları bir parmağında ve diğer yaratıkları da bir parmağında tutarak "Melik benim" dediğini görüyoruz"** dedi. Allah Rasûlü (s.a.v.) hahamın sözünü tasdik ederek güldü, öyle ki mübârek azı dişleri göründü. Sonra da **"Allah'ı gereği gibi takdir edemediler"** (18) âyet'ini sonuna kadar okudu. İslâmî eserlerde, Buhari,

Müslim, Sünen ve Müsned kitaplarında sayılmayacak kadar çok Hadis, Allah Subhânehu ve Teâlâ'nın "el" sıfatını isbat etmektedir. Şüphesiz ki onun bu sıfatını bilmeyen câhildir, bilerek inkâr eden de kafirdir. Tahrifsiz olarak yaratıkların sıfatlarına benzetmeden Allah'ın sıfatlarına iman etmek vaciptir. Meşhûr sözünde İmam-ı Mâlik (r.a.)'ın dediği gibi; bir adam kendisine soru sorarak dedi ki: **"Rahman Arş'a istiva etti"** (19) âyetindeki istivânın keyfiyeti nedir? O da **"İstiva (dilde) malûmdur, keyfiyeti ise meçhûldür, buna iman etmek vaciptir, ondan soru sormak da bid'at'tır"** cevabını verdi. Ondan soru sormaktan kasıt; sadece Allah Subhânehu ve Teâlâ'nın bildiği keyfiyyettir. İstivâ sıfatına gelince Allah'u Azze ve Celle Kur'ân'ın yedi yerinde zikrederek kendisini bununla medh etmektedir. Bunu bilip isbat etmek vâciptir. İnkârı ise küfürdür. Lâkin istivâ'nın keyfiyyetini Allah'tan başka kimse bilemez. İşte el sıfatının keyfiyetini de kendisinden başka kimse bilemez. Yüce ve Celil olan Zâtı hakkında, **"Hiç bir ilimle O'nu ihâta edip kavrayamazlar."** (20) âyet'inde de buyurulduğu gibidir. Kendisini vasfettiği sıfatlara iman etme ise her müslümanın üzerine farz'dır.

Kur'ân-ı Kerîm'in Tümü Allah'ın Sıfatlarını Beyândır:

Teyb kasetindeki ders sâhibinin, **"Kur'ân Allah'ın sıfatlarını az miktarda arz ediyor"** sözü ise büyük bir cehâlettir. Çünkü Kur'ân'ın tümü Aziz ve Celil olan Allah'ın sıfatlarını beyandır. O, ya Allah'ın Zâtından ve sıfatlarından, ya da Peygamber ve mü'min dostlarına muâmelesinden haber verir. Bu ise Allah'ın fiillerini, ikramını ve ihsanını beyândır. Veya düşmanlarına yaptığını haber etmedir ki, bu da sıfatlarındadır. Böylelikle Kur'ân; Besmele'nin başından Nâs Sûresi'nin sonuna kadar, bütünüyle Allah'ı Subhânehu ve Teâlâ'nın sıfatlarını beyândır.

Îtikâdî Esaslarda [asıl olan] Konuşmak, Fer'i Meselelerde Konuşmaktan Daha Tehlikelidir:

Az önceki işâret edilen söz sahibi, madem fer'i meselelerde fetvâ vermekten veya ictihat etmekten çekiniyor, bir müçtehide tâbi olmayı veya herhangi bir âlimi taklid etmeyi kendisine zarûri görüyor. Aynen bunu, itikâdi ve imanî meselelerde de tatbik etseydi kendisi için daha hayırlı olurdu. Çünkü dinin itikâdî ve imanî meselelerin de gelişi güzel söz etme daha tehlikelidir. Binaenâleyh imân ve küfür onun üzerine binâ edilir.

"İsim ve sıfat tevhidi önemli değildir, ilk üç asır'da Selef-i Salihin'den kimse bundan söz etmemiştir" diyen şahsın delili nedir? Taklîd etmiş olduğu müçtehid imâm ve âlimlerden bunu kim söylemiş? Ne kadar acâibtir ki fıkhî meselelerde dini için ancak falan gibi bir âlim'e razı oluyor da, lâkin itikâdî meselelerde insanların babalarından sormalarını istiyor! Ve diyor ki; "Sorun babalarınıza Allah'ın eli olduğuna iman ediyorlar mı, etmiyorlar mı? Subhanellah! Ne zaman câhil anne ve babalar akâîd ve dini esaslarda hüküm mercii (yani kaynak) oldular?

İslâm Dini Garip Başlamış Ve Yeniden Garip Olacak:

Dinin garipliğindendir ki her gelen O'nun hakkında konuşuyor ve her cahili de fetvâ veriyor. O'nun esaslarını ve furû'at'ını yıkan ve aleyhinde söz edenin makamı yükseliyor. Böylece dinin özü bırakılarak garip kalmaktadır. Yardım talep edilen yalnız Allah'dır, güç ve kuvvette O'nundur.

İKİNCİ BÖLÜM

Fâsid Bir Te'vile Ve Zanni Bir İctihâda Tâbi Olmak Dalâlet Esaslarındandır:

İsim ve sıfat tevhidini inkâr eden veya bilmeyen birisi, iddiada bulunarak dedi ki: "Tevhidin bu kısmı eğer önemli olup küfür ve imanı buna bağlayıcı kılsaydı, müslümanların, hayır ve faziletine şahidlik yaptığı kıymetli âlimler ve değerli insanlar, bu meseleyi ihmâletmemiş ve bunda sapıtmış olmazlardı." Bunu diyenin sözü, batıl ve dalâlet esaslarından büyük bir esasdır. Bu da Allah'ın **"Hâk'dan sonra dalâletten başka ne vardır, O halde, nasıl çevriliyorsunuz?"** (21) âyet'iyle "Hâk", Allah Rasûlü'nün (s.a.v.) karar kıldığı, batılda, hâkk'a muhalefet eden herşeyin olduğu, anlaşılır. Herhangi bir akîde'nin (inancın) veya bir sözün hâkk olduğunu, bilirsek bu da, Allah ve Resûlü'nün doğruluğuna karar verdiği bir şey ise, o zaman Allah ve Resûlü'nün Hâk olarak şahadet ettiğine bizim de şahâdet ve kabûl etmemiz vaciptir. Buna muhalefet eden kim olursa olsun önemli değildir. Çünkü Peygamber'den sonra hiç bir kimse hatadan masûm değildir.

Müçtehid bir âlim, hâkk'a muhalefet ettiği meselede ister te'vilci (yorumcu) oluşundan, ister ictihad'ından (22), ister unutkanlığından isterse herhangi bir hükmün delilini bilmeyişinden olsun, mâzurdur. Kendisine hâk ulaşmış hiç bir müslümanın, söz söyleyen kim olursa olsun onun sözü hatırına hâkk'ı terketmesi kat'iyyen câiz değildir. Bunu yaparsa şayet, Allah ve Rasûlü'nün sözünden yüz çevirmiş bir sapık olur. Kaldı ki itikadî meselelerde başkalarına uymak caiz olsun.

Yorumcu Bir Müctehid Mazûrdur:

Müctehidin ictihâd ve te'vil'inde mazur olduğuna bütün müslümanlar icmâ (sözbirliği) halindedirler. Mâdem ki, hâkk'ı talep ederek onu bulmaya gayret gösteriyor ve ictihadı hakk üzerine anlaşılmasını sağlıyorsa bu böyledir. Bir de her meselede Allah'ın hükmünü bilmemesinde mazûrdur, yoksa tâkat getirilmeyen bir yük olurdu ki, zaten Allah'u Subhânehu ve Teâlâ kişiyi ancak yapabileceği yükü yüklemiştir. (23)

Hâkk'ı talep eden bir âlim, onu çabalayıpta, şâyet bir yorum ve ictihad'ta hata ederse muhakkak ki Allah'u Teâlâ katında ma'zûr sayılır. Peygamberimizin (s.a.v.) **"Hakim hükmünde ictihad eder de hata ederse ona bir ecir, ictihad edip isâbet ederse iki ecir vardır."** (24) sözüyle amel eder ki, bu meselede söz birliğine varılmıştır. Yine bu meyânda şu âyet-i kerîme'ler zikredilebilinir: **"Allah bir topluluğa hidayet ettikten sonra onların, nelerden sakınacaklarını bildirmediği müddetçe onlara azap etmez."** (25) Ve **"Hata ettiğiniz şeylerde bir günah yoktur, ancak kalplerinizin kasden (bilerek) hata ettiklerine günah vardır."** (26) İbni Teymiyye (r.a.) diyor ki, **"Bir müslümanı ne işlemiş olduğu, bir günah yüzünden, ne de ehli kıblenin ihtilaf ettikleri meselelerin birinde hata etmesiyle tekfir edilmez."** Çünkü Allah'u Teâlâ şöyle buyuruyor: **"Peygamber (s.a.v.) ve mü'minler, Rabb'isinden kendisine indirilen Kur'ân'a iman ettiler. Hepsi Allah'a, meleklerine, kitaplarına ve peygamberlerine inandılar. (Allah'ım) peygamberlerinden hiçbirinin arasını ayırt etmeyiz, işittik ve itaat ettik, ey Rabb'imiz mağfiretini isteriz, dönüşümüz ancak sanadır."** (27) diye söylediler. Allah'ın da bu duaya icabet ettiği ve mü'minlerin, hatalarını mağfiret ettiği Sahihi Buhari ve Müslim'de sabit olmuştur. (28)

İbni Teymiyye (r.a.) sözüne şöyle devam ediyor: **"Hz. Peygamber'in (s.a.v.) öldürülmesini emrettiği dinden çıkan Havaric'lerle Hulefâ-i Raşidin'den mü'minlerin emiri Ali İbni Ebi Talip harp etti. Onlarla savaşılmasına, sahabe, tabiin ve tebai tabiinlerden olan din adamlarıyla ittifak etmişti. Onlarla savaştıkları halde ne Hz. Ali İbni Ebi Talip ne de Sad İbni Ebi Vâkkas ve diğer sahabeler bunları tekfir etmiş değillerdi, bilakis müslüman saymışlardı. Daha Havaric'lerle savaşılmadan onlar, müslümanların mallarını yağma edip haram olan kanı dökmüşlerdi. Hz. Ali onların bu zülmünü ve başkaldırmalarını defetmek için harp etmişti. Yoksa kafir oldukları için değil.** (29) **Bu yüzdendir ki hanımlarını esir etmedi ve mallarını da ganimet olarak almadı. Dalâletleri nâs ve icmâ ile sabit olmuş bu insanlarla savaşmayı, Allah ve Resûlü emrettiği halde tekfir edilmediklerine göre kendilerinden daha bilgili kimselerin dahi, hataya düşebildikleri bazı meselelerde Hâkk'a isabet edememiş çeşitli gruplar nasıl tekfir edilebilinirler? Bu gruplardan herhangi birisinin diğer bir grubu kafir sayması kanını ve malını helâl görmesi kesinlikle helal değildir. Kafir sayılan bu gruptan kesinleşmiş bi'datlar bulunsa bile, durum aynıdır."** (30) Yine şöyle buyurdu; eğer bir müslüman bir diğerini tekfir etme veya onunla çarpışma hususunda bir yorumdan hareket ediyorsa bu takdirde kendisi tekfir edilmez. Nitekim Ömer İbni Hattab, sahabelerden Hâtıb İbni Ebi Belta'a hakkında: **"Yâ Resûlallah! Müsâade et de şu munafığın boynunu vurayım"** demiş. Peygamberimiz de (s.a.v.) şöyle buyurmuşlardı: **"Hâtıb, Bedir harbine iştirak etti. Cenâb-ı Hâkk'ın Bedir ehlinin durumlarına muttâli olduğunu ve onlar hakkında; "Dilediğinizi yapın, ben sizi bağışladım." dediğini sen nereden bileceksin?** (31) Bu hadis Buhari ve Müslim'de mevcuttur. Buhari ve Müslim'de ifk hâdisesiyle alâkalı şu rivayet de yer alır: **"Useyd İbni El Hudayr, Sa'd İbni Ubade'ye: "Sen munafıkları savunan bir münafıksın" dedi. Bunun üzerine iki grup** (Evs ve Hazrec'liler) **münakaşa etmeye başladılar. Hemen Hz. Peygamber (s.a.v.) aralarını yatıştırıp barıştırdı.** (32) Görüldüğü gibi Bedir savaşına katılmış bu ashab arasında biri diğerine **"Sen bir münafıksın"** diyenler de bulunuyordu. Ve Hz. Peygamber bunlardan hiç birine kafir demiyor, aksine hepsinin de cennetlik olduğuna şehadet ediyordu.

Kezâ Sahıhâyn'de Üsame İbni Zeyd'den rivayet olunduğuna göre, Üsame harp sırasında, bir adamı "Lâilahe illallâh" dedikten sonra öldürmüştü. Hz. Peygamber'e (s.a.v.) bunu haber verdiğinde Allah Rasûlü durumu büyütüp onu hatalı görerek; **"Ey Üsame! Lâilahe İllallâh dedikten sonra adamı öldürdün öyle mi?" dedi ve bu sözünü o kadar çok tekrarladı ki neticede Üsame (böyle bir hata yüzünden) 'keşke ancak o gün müslümanlığa girmiş olsaydım' diye temenni etmekten kendini alamamıştır."** (33) Fakat buna rağmen Hz. Peygamber, Üsame'ye ne kısâs, ne diyet, ne de kefâreti gerekli kılmamıştır. Çünkü Üsame bir yorumda bulunmuş; Kelimeyi Tevhid'i getiren adamı bunu ancak ölümden kurtulmak üzere söylediğini zannettiği için öldürülmesinin câiz olduğunu sanmıştı. Aynı şekilde Cemel, Sıffin ve benzeri vâkıalarda bulunmuş Selef-i Salihin birbirleriyle savaşmışlardı ve bunların tümü de mü'mindi, müslümandı. Nitekim Cenâb-ı Hâkk'ın **"Eğer inananlardan iki grup çarpışırlarsa, onların arasını düzeltin. Şayet biri ötekine saldırırsa Allah'ın emrine dönünceye kadar saldıranla çarpışın.** (Allah'ın emrine) **dönerse artık adaletle onların arasını düzeltin ve** (her hususta) **âdil olun. Allah adâletle hareket edenleri sever."** (34) buyurduğu gibi böylelikle Allah Azze ve Celle birbirleriyle vuruşmaları ve birbirlerine karşı azgınlık yapmalarına rağmen bunların mü'min ve kardeş olduklarını beyan etmiş ve aralarının adâletle düzeltilmesini emretmiştir. Bu sebebtendir ki, Selef-i Salihin, aralarında çarpışmalar cereyan etmesine rağmen

birbirlerini din dostu bilirler, kafirlerin düşmanlığı gibi düşmanlık etmezler, birbirlerinin şahidliğini kabul eder, birbirlerinden ilim alış-verişinde bulunur, kız alır verir, birbirlerine varis olur ve karşılıklı olarak tamamen müslüman muamelesini uygularlardı. Ve aralarında çarpışma, birbirlerine lanet etme ve benzeri durumlarda olduğu halde bunlara engel olmuyordu. (35)

Âlimlerin Hatalarına Uymak Câiz Değildir:

Müçtehid bir âlim mâzûr ve ecir sahibidir ve böylelikle te'vilde bulunanı da mâzûrdur. Ama Kitab ve Sünnet'e muhalif olduğunu veya hata ettiğini bildiğimizde ona uymamız caîz değildir. Bu sebebtendir ki İmamı Şafi (r.a.) şöyle söylemiş:
"Herhangi birisinin görüşü Allah Rasûlü'nün Sünnet'ine ters düştüğü, bir müslüman tarafından farkedilirse, o görüş yüzünden Sünnet'i terketmesi helâl olmadığına müslümanlar söz birliğine varmışlardır ve bu görüş kimin olursa olsun" (değişmez). (36) Bazı âlimlerin aksini kabul ettiği herhangi bir görüş Kitap ve Sünnet'te kesin geldiğini bilir ve bu görüşte itikâdı içerdiğini bizce ortaya çıkarsa acaba ne demek lazım? Binâenaleyh dini hakikatlerin bazı te'vil ve fetvalara zannıyla uyarak yoğunlaşmasını isteyen kimseye deriz ki; "bunların batıl olduğuna inanıyorsan o zaman sakınman gerekir." Te'vil'de bulunan kişiye gelince; Hâkk'ı isteyen onu bulmaya çaba gösteren müslüman âlimlerdense Allah katında mazur sayılır. Lâkin bizler, Hâk ortaya çıkınca falanın veya filanın sözüne uymak için o Hâkk'ı terkedersek asla özürlü sayılmayız.

Âlimlerin Hatalarına Uymayı Câiz Görmek Dalalet Esaslarının En Büyüklerindendir:

Netice olarak, âlimlerin ve fakihlerin sabit olmuş herhangi bir hatasına uymayı câiz görmek dalalet esaslarının en büyüğü olduğunda şüphe yoktur. Eğer uymak câiz olsaydı birçok itikât ve hükümlerin değiştirilmesi gerekirdi. Buna göre su bulamayan cünüb insandan namazın sâkıt olduğu, mut'a nikahın cevazlığı, Peygamber (s.a.v.)'in Isrâ ve Miraç'ı rüyada olduğu, yeminli akdin sayılacağı, Peygamber'i (s.a.v.) vesile edinmenin ve zina edilenin annesiyle nikâhın câizliği, üzümden müstesna olarak diğer içkileri içmenin câizliği gibi fetvalar verilmiş ve Allah'ın birçok isim ve sıfatları te'vil edilmiştir. Bütün bu fetvâlar değerli sahabeler ve faziletli âlimlerden sabit olmuştur. Buna göre fazilet ve ilimde geride kalmışların fetvâları nasıldır kimbilir? Her söylenilenle fetvâ vermek bize câiz olsaydı dinin çoğu inanç ve hüküm yönünden değişmesi gerekirdi.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Allah'ın Sıfatlarına İnanmanın Mü'min'in Kalbinde Bıraktığı Tesirler:

Allah Azze ve Celle, Zatı'nın varlığına iman etmemizi emrettiği gibi meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, âhiret gününe, kazâ ve kadere de inanmamızı emretmiştir. Şüphesiz Allah'a imân rükünlerin en büyüğüdür. Bilâkis imânın diğer rükünleri Allah'u Teâlâ'ya imân etmeye yöneliktir. Allah'u Sübhânehu ve Teâlâ'yı göremediğimizden, ki O'nu dünyada göremeyiz, Peygamberimiz (s.a.v.)'in: **"Biliniz ki ölmeden önce Rabb'inizi, göremeyeceksiniz."** (37) İfadesinde de buyurdukları gibi; bu yüzden, Allah'u Teâlâ'nın varlığını tasdik etmemiz Zatı'na şahidlik ettiği şeylerle, şahidlik etmemiz için kendisini nitelendiriyor. Zatı'nın yüceliğinden bizlere

haber veriyor, tâki nitelendirdiğini tasdik edişimizin kalblerde bir etkisi olsun. İşte imân da budur. Cenâb-ı Hâkk bize kendisini doğurmayan, doğurulmayan ve dengi olmayan bir İlâh olduğunu bildirdiğinde bizim sadece O'na inanmamız, tek O'na ibadet etmemiz sadece O'nu gâye ve kıble edinmemiz ve başkasını O'na şirk (ortak) koşmamamız gerekir. Başka şeylerin de O'na benzediğini iddia etmemeliyiz. Çünkü O'ndan gâyrı herşey sonradan doğmuş ve yaratılmış ki aynı misâli ve benzeri bulunuyor. İşte böylelikle, Subhânehu ve Teâlâ, bize Rahman ve Rahim olduğunu haber edince, her mü'minin kalbi bunu kabul etmesi için O, muhabbetini, mağfiretini ve rızasını arzulamayı kalblerimize, yerleştirerek zem'inini hazırlar. Aynı şekilde, yüce Zatı'nın Cebbar, intikam alıcı ve azabının şiddetliğini bize haber verince de, bu durum mü'minin kalbinde O'nu yüceltmeyi, O'ndan korkmayı yasak ve emirlerine riayet etmeyi doğurur. İşte Cenab-ı Hâkk'ın isimlerinin her ismi ve sıfatlarının her sıfatı, mü'min kullarının kalbinde tesirini böylelikle sağlar.

İlahi Sıfatların Herbirinin Mü'minin Kalbinde Bir Tesiri Vardır:

Bazı cahiller Allah'ın kendisini nitelendirdiği Peygamber (s.a.v.)'inde, O'nu vasfında bulunduğu sıfatlar arasında mü'minin inancında hiçbir etkisi bulunmayan, söz edilmesinde veya kalbe tesirde bir önemi olmayan ve mü'min de, ister O'nu bilsin veya bilmesin, inkâr veya kabul etsin bununla herhangi bir farklılık getirmeyen sıfatların bulunduğunu zannediyorlar. Bundan kasıtları; zındıklık ve Cenab-ı Hâkk'ın Zatı'nı nitelendirdiği, Peygamber (s.a.v.)'in de O'nu vasfettiği şeyleri bilerek inkâr ve kabul etmeyen ve kendilerinin çıkardığı niteliklerle Allah'u Teâlâ'yı sıfatlandıran filozofların söylentilerine kapılmadır. Yoksa Kur'ân ve Sünnet'te Allah'ın ne sıfatı varsa, ancak bir hikmet, maslâhat ve gâye için getirilmiştir. Eğer böyle olmasaydı onu getirmez ve zikretmezdi. Çünkü Allah ve Rasûlü'nün sözü abeslikten, boş ve lüzumsuz söz olmaktan ve tekrardan münezzehtir. Kim Allah'ı, zikrinde faidesi olmayan, arkasında bir gâye güdülmeyen veya önemsiz ve lüzumsuz sözler sarfettiğini iddia ederse, Allah'ı noksanlıkla ve boş söz söylemekle ithâm etmiştir. Bu durum O'nun ifade ettiği bütün mevzûlar için geçerlidir. Peki, Allah'ın kendisini tâzim için sözleriyle mahlukatına, yüce Zâtı'nı ve güzel sıfatlarını tanıtıyorsa, buna ne demeli? Hiç şüphe yoktur ki Allah kendisini nitelendirdiği kelamıyla sadece bizleri iman bablarından en büyüğüne irşad ediyor. İşte o da, bunlarla Allah'u Subhânehu ve Teâlâ'ya imândır.

Bazı cahil inkarcıların önemsiz saydıkları veya bilinmemesiyle zararı bulunmadığı gibi bilmekle de fayda vermediği, zannettikleri sıfatları bir gözden geçirelim: **a) Allah'ı (c.c.) ne bir dalgınlık, ne de bir uyku tutmaz:** Allah Kur'ân-ı Kerîm'in en âzim âyetinde kendisini nitelendiriyor. Buhari ve Müslim'de rivayet olunduğu gibi, **"O'nu ne bir dalgınlık, ne de bir uyku tutmaz."** Nitekim Allah'u Sübhânehu ve Teâlâ da şöyle buyuruyor: **"Allah, O Allah'tır ki, kendinden başka hiç bir ilâh yoktur, O ezelî ve ebedî hayat ile bizâtihi kendiliğinden diridir, herşey O'nunla kâimdir. O'nu ne bir dalgınlık, ne de bir uyku tutmaz."** (38) Allah'ın, Zâtı'ndan onun daha ednâsı olan uyuklamayı nefyetmesi şüphesiz herşey onunla kâim olduğuna, hayatının kemâl'ine noksanlık ve dalgınlığının kendisinde söz konusu edilmediğinin ve edilemiyeceğinin delilidir. Yine Allah'u Teâlâ'nın Musa'nın diliyle **"Râbb'im hata etmez ve unutmaz."** (39) dediği gibi. Bu meyânda Allah Rasûlü (s.a.v.) ise şöyle buyuruyorlar: **"Allah uyumaz, uyuması da O'na yaraşmaz, tartıyı indirir ve yükseltir."** (40) Şayet birisi dese ki: "Âyet ve hadislerde bunların zikredilmesinin, ne gibi bir fâidesi var? Biz de ona deriz ki: "Allah Sübhânehu ve Teâlâ ile herşeyin kâim

olduğunu, hayatının mükemmelliğinin Zâtı'nda, bozukluğun, unutkanlığın ve dalgınlığın söz konusu olmadığını beyân etmek içindir." Buna inanmanın da şüphesiz mü'minin kalbinde bir tesiri vardır. Öyle ki O, Allah hakkındaki beyanlara şehadet etmesiyle neticede Allah'ı, tazim eder. Gizli işlediklerine mûttâli olduğunu gece ve gündüzün hangi saatinde O'na dua ederse, işittiğini, yapmış olduğu hiç bir amelinin iyiside kötüsüde O'ndan gâib olmayacağını bilir. Ve durum böylelikle devam eder.

El Sıfatı: İnkarcıların kalblerinin bilerek kabul etmedikleri ve eskiden de zındıkların inkar ettikleri sıfatlardan birisi Allah'u Sübhânehu ve Teâlâ; Zâtı'nın iki eli olduğunu vasfettiği sıfattır ki zaten Cenâb-ı Hâkk kitabında birçok âyet-i kerîmelerde bununla kendisini medh etmiş ve Nebi (s.a.v.) de birçok hadis-i şerîflerde bununla Rabb'ini medh etmiştir. Âyetlerden şu örnekler verilebilir: **"Bütün mülk ve saltanat elinde olan Allah, her türlü noksanlıktan münezzeh olup yücelmiştir, O her şeye gücü yeter."** (41) **"Allah'ı hakkıyla takdir edemediler, halbuki kıyamet günü yer küresi avucunda, gökler de sağ elinde dürülüdür, müşriklerin koştukları, ortaklardan O yüce ve münezzehtir."** (42) Yine Allah nefsini medh edip nimetini ve Adem'e (a.s.) verdiği üstün mertebeyi beyân ederek İblis'e şöyle demişti: **"İki elimle yarattığıma (Adem (a.s.)) seni secde etmekten alıkoyan nedir?"** (43) gibi âyetler. Yahudiler Allah'u Teâlâ'yı cimrilikle ve infâk etmeyişiyle ittihâm ettikleri vakit, **"Dediler ki Allah'ın eli kapalıdır."** (44) (el açıklığın zıttıdır, yani cimridir). Allah'ın onlara; **"Bilakis iki elide açıktır, istediği gibi infâk eder."** (45) diyerek cevap vermesi de bu kâbil âyet'lerdendir. Allah'ın kendisini bu sıfatla medh edip bir çok ihsanlarını, kudretini ve azâmetini beyân ettiği birçok hadislerde rivâyet edilmiştir. Bunlardan Buhari ve Müslim'in rivayet ettiği; Nebi (s.a.v.)'in Ebu Hureyre'den nakledilen şu sözüdür; Allah Rasûlü (s.a.v.) şöyle dedi; **"Allah Azze ve Celle şöyle buyurdu" Kendine infâk et, infâk et."** (46) Ve yine buyurdu ki; **"Allah'ın sağ eli doludur (cömerttir) gece ve gündüzün devrânı O'nun nafakasını eksiltemez.** (46) **Ve dedi ki, "Allah'ın, gökleri ve yeri yarattığından beri, neler infâk ettiğini gördünüz mü? Elinde olanı hiç bitmemiştir (boşalmamıştır). Arş'ıda suyun üstündeydi. Tartı elindedir (istediği gibi) onu indirir ve yükseltir."** (46) Bütün bunlar Allah'ın, ihsanının büyüklüğü, faziletinin genişliği ve Cenâb-ı Hâkk'ın cömert elinin vergisi ve infâkının devamlı olduğunun beyânıdır. **(Burada el sıfatının isbatı ile, cömertlik ayrı ayrı olarak açıklanmaktadır.)**

Nebi (s.a.v.)'in: **"Hangi birisi helâlden bir sadaka tasadduk ederse ki, Allah ancak helâl olanı kabul eder, muhakkak Rahman (Allah) onu sağ eliyle almıştır. Eğer o bir semere ise Rahman'ın avucunda dağdan daha büyük oluncaya kadar kat kat büyür, tıpkı birinizin (bir yaşına girmiş) tayını inek veya deve, yavrusunu büyüttüğü gibi"** (47) sözü de buna benziyor. Bu hadiste Allah Sübhânehu ve Teâlâ'nın kef (avuc) sıfatının isbatı, O'nun fâdlının (nimetinin) ve ihsanının büyüklüğü ve kullarının sadakalarını kabul edip büyüttüğü ve o büyüklüğüne göre hesap gördüğü beyan edilmektedir. Şüphesiz bununla, mü'minin kalbinde Allah sevgisi ve rızasının tesiri bulunmaktadır.

Allah Sübhânehu ve Teâlâ'nın kuvveti Cebbar'lığı ve azapla yakalaması hakkında, Abdullah İbni Ömer'den Peygamberimiz (s.a.v.) şöyle buyururlar: **"Kıyamet günü Allah yer küresini avucuna alıp gökleri de sağ elinde tutarak, akabinde, "Melik Benim"** der. (48) Diğer bir rivayette de **"Arzı ve göğü bir avucuna alır sonra çocuğun yuvarlak bir şeyi attığı gibi ikisini atar."** (49) Bütün bu rivayetlerde, Allah'ın azâmeti (büyüklüğü), kudretinin mükemmelliği ve kıyâmet günü gökler ve

arz küresinin sağ elinde olacağı beyân ediliyor. Yine Buhari ve Müslim'in Abdullah İbni Mes'ud'dan rivayet ettiği bir hadiste bir Yahudi Nebi (s.a.v.)'e gelerek: **"Yâ Muhammed! Allah gökleri bir parmağında, yaratıkları da diğer bir parmağında tutarak akabinde "Melik Benim" demektedir"** der. Bu söze Allah Rasûlü (s.a.v.) öyle güldüler ki mübârek azı dişleri göründü sonrada.

"Allah'ı hakkıyla bilip takdir edemediler, kıyamet günü yer küresi avucunda, gökler de sağ elinde dürülüdür. Allah müşriklerin ortak koştuklarından yüce ve münezzehtir." (50) âyetini okudu. (51) Hiç şüphe götürmez ki, bu sıfata imanın etkisi, mü'minin kalbinde çok büyüktür. Çünkü Allah heybeti kalbte O'ndan korkmayı, emrini ve şanını yüceltmeyi, melikleri kahreden Melik O olduğu, O'nun kabzetmesinden kaçışın olamayacağı ve O'ndan ancak O'na iltica edileceği duygusunu doğdurur.

Bu Sıfatlar Karşısında Hakimiyet Davetçileri Nerede?

Allah'ın hakimiyet sıfatından başka diğer sıfatlarını görmeyen hakimiyet davetçileri bu sıfatları akledip ümmet arasında yaysalardı insanlara Râb'lerini hatırlamalarına, emirlerini yerine getirmelerine yasaklarından kaçınmalarına, milletine ve kendilerine Allah'ın izin vermediği kanunlar koyan kibirli yeryüzü idarecilerinin itibarlarını küçültmelerine en büyük yardımcı olurlardı. Böylelikle tağutlara muhakeme edilmelerinden nefret ettirip, gökleri ve arz'ı elinde küçülttüğü Cebbâr ve Melik olan Allah'a muhâkeme olunmalarını sağlaya bilirlerdi. Ama maâlesef onlardan birisi, kalkıp hatip kesilerek **"Allah'ın el sıfatını nasıl tevhid edeceğimi (kalkıp; ona hâs kılacağımı) bilemiyorum?** Bu meselenin nasıl neticeleneceğini bilemiyorum? Ah! Bu meseleye nasıl bir ameli bina edeyim?" diyebilmekte. Biz de ona şöyle deriz; **"Eğer bilmiyorsan ne olacak? Cahilsen, cahilliğin müslümanlara ne zarar verecek? Bu meseleyi ilim talebelerinin küçükleri bile biliyor."** Nitekim Allah zâtına şehâdet etmiş, Rasûlü de O'na şahidlik yapmış kendisini tâzim ettiği (büyüttüğü) şeylerle mü'minler O'nu tâzim etmişler. Müslümanlar arasında arasıra Allah'ın herhangi bir sıfatını bilmeyen, şüphe eden veya inkâr edenlerin çıkması onlara katiyyen zarar veremiyecektir. Ve bu ümmette hak üzerine yardım edilmiş bir grup kalacak, onun sonuncusu deccalla savaşıncaya kadar onlara ne muhalefet eden ve ne de hor gören zarar vermeyecektir. Hamd âlemlerin Râbb'i olan Allah'a mahsustur.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İman Unsurlarını Sabit Kılmada Kur'ân'ın Metodu:

İptalcılar, itikâdın rükünlerini sabit kılmaya önem vermeyi, onun hududlarını müdâfa etmeyi, etrafındaki inhirafcıların ve sapıkların şüphelerini defetmeyi, müslümanlar için boş bir meşguliyet, doğru yoldan sapma ve zemmedilmiş bir aşırılık olduğunu iddia ettiler. Bununla yetinmeyerek ehli sünnet âlimlerinin "Akîdetu-t Tahaviyye ve Akîdetul Vasitiye" (1) kitaplarına dil uzattılar. "Akidetu-t Tahaviyye ve Akîdetul Vasitiye" kitaplarını ileri sürerek bu ve emsâli kitaplarla meşgul olmayı fitne kaynağı, sapıklık, katılık ve aşırılık saydılar. Halbuki asırlar boyunca hidayete ermiş nesilleri Allah, bu kitaplarla, peygamber asrından sonra ortaya çıkan İslâm kisvesini giymiş putçuluk ve şirkten korumuştur. Oyun ve saptırmada ustalaşan bu iptalcılar Kur'ân metodunun böyle olmadığını yani akîdeyi (itikâdi konularını) beyân etmeyi,

inkarcılarla münakaşa ve şüphelerine cevaplar arzetmediği vehmine insanları kaptırarak iddiada bulundular. Bu gibi sözleri tekrar edip söyleyenlerin ekserisinde; Kur'ân ve Sünnet'in, sahabe sîretinin ve ömürlerini İslâm akîdesini iptalcıların hilesinden, müfsidlerin te'viline karşı müdafa etmekle geçiren Selef-i Salihin'in fıkhı yoktur. İşte bu yüzden inadcıların şüphelerini cevaplandırmak ve mü'minlerde imân unsurlarını sabit kılmak için, Kur'ân'ın takip ettiği metodun bir yönünü burada açıklamak istedim.

Kur'ân-ı Kerîm İtikad'lar Manzûmesidir:

Kardeşim, iyi bil ki Kur'ân-ı Kerîm nerdeyse bütünüyle itikâdlar manzûmesidir. Kur'ân'ın nüzûlüne (inişine) muâsır hiç bir din ve millet olmamıştır ki, onların itikâdlarını münakaşa etmiş, sorularına cevap vermiş ve sözlerini çürütmüş olmasın. İslâm akîdesini sabit kılmak için Kur'ân'ın metodu iki tarzdadır.

Birincisi: Allah, melekler, kitaplar, peygamberler ve âhiret günü hakkında mücerret haber vermedir. Zatı hakkında; **"O Allah'dır ki, kendisinden başka hiç bir ilâh yoktur. (Ezelî ve ebedî) hayat ile diridir ve bizâtihi kâimdir, O'nu ne bir uyuklama ne bir uyku tutmaz. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. O'nun izni olmadan katında kim şefaat edebilir? O bütün varlıkların önlerinde ve arkalarındaki gizli ve aşikar her şeyini bilir. Onlar ise Allah'ın dilediği kadarından gayrı ilâhî ilminden hiç bir şeyi kavrayamazlar. O'nun kürsüsü gökleri ve yeri kuşatmıştır. Gökleri ve yeri koruyup gözetmek O'na zorluk ve ağırlık vermez. O çok yüce, çok büyüktür."** (52) Yukarıda, âyetteki sözü gibi yine: **"O öyle bir Allah'dır ki, O'ndan başka hiç bir ilâh yoktur. Gizliyi de bilir, âşikarı da, O Rahman'dır ve Rahim'dir. O yine öyle bir Allah'dır ki ondan başka hiç bir ilâh yoktur, mülk ve saltanat sahibidir, her türlü noksanlık ve ayıptan beridir, bütün âfet, ayıp ve noksanlıktan sâlimdir, emniyet verendir, her şeyi gözetip koruyandır, herşeye galiptir, ceberûtiyet sahibidir, azâmet ve ululuk sahibi, Allah müşriklerin kendisine koştukları ortaklardan münezzehtir."** (53) Ve yine; **"(Ey Resûlüm) deki: "O Allah'ki birdir, her yaratığın muhtaç olduğu eksiksiz bir varlıktır. Doğurmadı O doğurulmadı da, hiç bir şeyde O'na denk olmamıştır."** (54) âyetlerde olduğu gibi. Melekler hakkında ise: **"Gökleri ve yeri yaratıp melekleri ikişer, üçer, dörder kanatlı elçiler yapan Allah'a hamdolsun. Allah yarattığı şeylerde dilediği kadar (vasıflar) ziyade eder. Muhakkak ki Allah herşeye kâdirdir."** (55) âyeti gibi. Peygamberleri vasfedip haber vermesi ve kıyamet günü olacakları anlatması da aynen böyledir.

Kur'ân'ın İtikâd Unsurlarını Sabit Kılmada Takip Ettiği Diğer Metod:

Sapıkların şüphelerine vermiş olduğu çeşitli cevaplardır. Kur'ân, Arap müşriklerin kafirleriyle inançlarında münazara etmiş ve şüphelerine cevap vermiştir. Aynı şekilde hıristiyan, yahudi ve dinsizlerle de itikâdlarında münazara etmiş, gerek peygamberler gerekse kaza ve kaderle ilgili iddiâlarını ve davalarını iptal edip onları reddetmiştir. Arap müşrikleri Allah'a çocuk nisbet ettiklerinde melekler Allah'ın kızlarıdır dediler. Hristiyanlar ise İsa (a.s.) hakkında yahudiler de Uzeyr için aynı şeyleri söylemişlerdi. Allah'u Teâlâ onları reddederek şöyle dedi; **"Müşrikler dediler ki Allah kendisine çocuk edindi, O bundan münezzehtir. Bilâkis melekler kendilerine ikrâm olunan kullarıdır. Allah'ın sözü önüne geçmezler, emriyle hareket ederler."** (56) Kafirler, öldükten sonra Allah'ın onları diriltmekten âciz olduğunu iddia ettiler. Allah'u Teâlâ

şöyle diyerek cevap verdi: **"Yaradılışını unutarak bize bir de misal getirdi" çürüyüp dağılmışken bu kemikleri kim diriltecek? dedi. (Ey Resûlüm) deki; onları ilk defa yaratan kim ise O diriltecek, O her yaratılanı tamamıyla bilir."** (57) Yine yahudiler Allah'ı cimrilikle ittiham ettiler, Allah'ın eli bağlıdır (cimridir) dediler. Binâenaleyh Cenâb-ı Hâkk da; **"Onların elleri de bağlansın (cimri olsun) dedikleriyle de lanet olundular, bilâkis O'nun iki eli de açıktır (cömerttir) istediği gibi infâk eder."** (58) diyerek cevap verdi. Bir de biz Allah'ın oğulları ve sevgilileriyiz bizi azap etmez dediler. Allah da onlara şöyle dedi; **"Bilâkis siz yaratılan kimselerden birer beşersiniz. O dilediğini mağfiret eder ve dilediğini de azap eder."** (59)

Araplar'ın kafirleri; meleklerin ve putların (Lat, Uzza ve Menât gibi sâlih zannedilen kişilerin) şefaat edeceği iddiasında bulununca Cenâb-ı Hâkk onların sözlerini şöyle yalanladı; **Melekler ancak O'nun razı olduğu kimselerden başkasına şefaat etmezler."** (60) Ve **"İzni olmadan O'nun katında kim şefaat edebilir?"** (61) Şirklerine kaderi bahane ettiklerinde, Allah'u Teâlâ peygamberine onlara cevap verme yolunu öğreterek şöyle dedi; **"Kafirler diyeceklerdir ki Allah dileseydi ne biz ne de babalarımız şirk koşmazdık, hiçbir şeyi de O'ndan izinsiz haram etmezdik. Deki (Ey Resûlüm); (bu iddiânızı doğrulayan) sizin bize gösterebileceğiniz bir deliliniz mı var? Siz sadece zandan ibaret birşeye tâbi oluyor, ancak yalan söyleyip duruyorsunuz. Deki; hüccetin en güçlüsü (kuvvetlisi) Allah'ındır."** (62) Şayet bizler Kur'ân'ı düşünürek okumuş olsaydık sadece Bakara Sûresi'nde yahudilerin itikâdî şüphelerine cevap veren yüz altmış âyet bulurduk. Âl-i İmrân Sûresi'nde ise hristiyan ve müşriklerin şüphelerinin çoğuna cevap vardır. Nisa ve Mâide, ahkam sûrelerinden olmasına rağmen hristiyan ve yahudilere reddiyelerle doludur. Şüphelerin umumu itikâdî konulardadır. İbadetlerde İslâm'a tâbi olupta, muamelâtta ondan ğayrısına muhakeme edilmeyi helâl zanneden münafıklara da geçen iki sûrede aynı şekilde reddiyeler de vardır.

Allah böyle iddia edenin küfrünü beyân edip sadece O'na itaat etmekle ve her ihtilafta Resûlü'nün hükmüne göre muhakemeyi gerekli kılmakla ancak kişinin imanlı olacağına hükmetmiştir. Nisa Sûresi'nde **"Râbb'ın hakkı için onlar, aralarında ihtilaf ettikleri şeylerde seni hakem yapıp sonra da verdiğin hükümden nefisleri hiç bir zorluk duymadan tam bir teslimiyetle boyun eğmedikçe iman etmiş olmazlar."** (63) âyetinde buyurduğu gibi. Bütün bunlarda önemli olan Kur'ân'ın itikâdî ve imânî bir vesika olduğuna sadece işaret ve tembihler de bulunmaktır. Bazı âlimler amelle ilgili hüküm âyetleri sadece ikiyüz tane âyet, sayısı altı bine kadar âyetlerin geri kalanın tümü itikâdî münakaşalar üzerinde olduğunu söylüyorlar.

Şüphesiz Kur'ân-ı Kerîm zamanındaki mevcut olan itikadlara ve nüzûlünden (inişinden) sonra insanların ne gibi iddialarda bulunacakları şeyler üzerinde tartışmıştır. Kur'ân'ın inişine muâsır batıl itikadlara cevapda vermiştir. Allah Resûlü (s.a.v.) de müşrikler, yahudiler ve hristiyanlarla böylece mücadele etmiştir. Sünnet, (hadis kitapları) Hz. Peygamber'in bunlarla yaptığı mücadele ve tartışmalarla doludur.

Akîde Sahasında Selef-i Salih'inin Cihadı:

Ümmetin Selef-i Salihin'i de böyle yapmıştır. Arap yarımadasından çıktıklarında mecûsi, zındık, dinsiz felsefeciler veya ilâhiyatçılar gibi bir çok taife ve milletlerle karşılaştılar. Bütün bunlarla olan savaşı sadece İslâm kılıncının neticelendirdiğini ve

bâtıl itikadları müslümanların kılınç zaferi ile yok ettiğini zanneden kimse hata etmektedir. Bilakis o zamanlar kılınç savaşına paralel (denk) ve beraberinde bulunan savaşlar da vardı. O da kalem, ilim, Kur'ân ve akîde savaşıdır ki, müslümanlar, putçu, mecûsi, zındıkl ve dinsizlik davetçilerine karşı bunda galip gelmişlerdir. Bu kafir milletlerden tesirlenerek müslümanlar içinde ortaya çıkan her türlü inhirafları veya bu milletleri reddetmek için birçok kitaplar te'lif etmişlerdir.

Asrın Sapık Ve Küfür Cereyanları:

Zındık, mecûsi ve putçuluk inançları ve de felsefecilerin safsataları bugün müslümanlar arasında gizlenmiştir. Bunları öğrenip araştırmaya ve bu gibi itikâdlara cevap vermeğe ihtiyaç duyulmadığını zanneden kimse hata etmektedir. Çünkü evliya ve salih insanlara yapılan aşırılık, kabirlerini tavaf etme, onları vâsıta ve şefaatçı edinme işi, âvam müslümanların ve cahillerin etkilene geldiği putçuluk inançlarından başka birşey değildir. Bilâkis sırasıyla âlimlerden ve öncülük yapan meşhur kişilerden bir grup bile onların içindedir. Hakime kulluk, tağutlara muhâkeme olunma ve reisleri takdis etme hareketi bugünkü müslümanların genel olarak cehaletle veya inatlıkla onları takip etmeleri yeni bir putçuluktan ve aslı eskiye dayanan yeni bir şirkten başka birşey değildir. Aynı şekilde İlahî sıfatlarının hakiki manalarında tasarruf etmek, Cenâb-ı Hâkk'ın kendisini vasfettiği el, yüz, sevme, buğz, baldır, ayak, gelme, arş'a istiva etme, gülme, yakın ve uzaktan duyulan bir sesle konuşması gibi sıfatları inkâr etmek, ehl-i sünnet âlimlerin harp ettiği sahiplerini tekfir ettiği ve en kötü bir şekilde yok ettiği eskiden yayılmış bir zındıklıktan başka bir şey değildir. Hâlâ bugün bunlara tâbi olanlar ilim yuvalarını doldurmakta kendi itikâdlarına inanmayanları tekfir etmekte (kafir saymakta). Allah'ın Zatı için isbatladığı sıfatları, kabul eden kendisinden tenzih ettiğini tenzih edenleri, katılıkla suçlamaktadırlar. Ve hâlâ İslâm âlemini dolduran tasavvuf adamların umumunun inandıkları vahdet-i vücut inancı da hind ve mecûsi itikâdından başka birşey değildir. Belki bugün itikâdî fitneler müslümanların karşılaştıkları en derin dertlerden biridir.

Bugün ne kadar küfür vardır ki İslâm kisvesini giymiş, müslümanların beldesinde kendisini kabul ettirmek istiyor. Şiâ'larda **"imamın"** masûmiyeti ve rec'a (imamın geri dönüş) inancı, sahabeyi tekfir, Kur'ân'ın tebdil edildiği, İslâm davetinde Peygamber (s.a.v.)'in tebliğdeki başarısızlığı iddiası; İslâm kisvesini giymiş ancak dini, yeni bir yıkış hareketidir. Dînî hükümlerde, ayırım yaparak onu sadece ibadete sınırlandırmak, iktisâdî, siyâsî, ictimâî meselelerden sıyırmak, dini yıkıp, yaşantı yönünden onun hakiki rölünü yok etmektir. Müslümanların itikâdını karalayan, hurafe, bâtıl ve gülünç sözler, âsri kisvesini giymiş ancak eski cahiliyetlerdir. Ve bütün bunlara karşı mudâfaya ihtiyaç vardır. Dil bunun aleti ve meydanıdır. Bugün iptalcıların istediği tek şey, müslümanlardan, nereye sevk edildiğini, hangi itikâda inandıklarını, hangi zındığa veya müşriğe uyup peşinden gittiklerini bilmeyen parçalar meydana getirmektir. Allah'a hamd olsun davet sahasında bizler, Cenâb-ı Hâkk'ın dediği gibi deriz; **"Allah ancak kişinin yapabileceği şeyi ona yükler."** Binâenaleyh yeni bir ilim talebesine gerekli olmayanı biz âlime gerekli kılarız. Ve avama ve ümmiye gerekli olmayanı biz âlime gerekli kılarız. Avama ve ümmiye gerekli olmayanı da ilim talebesine gerekli kılarız. Ve herkes Allah'ın kendisine kolaylaştırdığı şeyle davet etmesi gereklidir. Bununla Selef-i Sâlihin bâtıl ve zındık ehline yazdığı reddiyeleri okuyan ancak müslümanlardır demiyoruz. Bilâkis Allah'ın Zatı hakkında haber verdiklerini inkâr, teşbih ve tahrif etmeden iman eden ancak hakiki müslüman olacağını söylüyoruz. Kimin bir şüphesi varsa o meselede Hâkk'ı

öğrenip bilmesi kendisine vaciptir. Zındıklığı, şirk ve küfrü birbirinden ayırd edinceye kadar ona öğretmemiz üzerimize de vaciptir.

Metodumuz; tevhid inancını gücünün yettiği kadar müdâfâ eden, küfür ve putçu itikâdlar karşısında dikilen inançlı bir müslüman meydana getirmektir.

BU ESER

İsim ve sıfat tevhidinin, bu ümmetin Selef-i Salihin zamanında bilinmediği, akîdede yazılmış Tahâviyye, Vâsitiyye gibi kitaplara özen göstermenin bugün fâidesiz olduğu ve Allah'u Teâlâ'nın "El" sıfatını isbat etmenin tevhidle ilgisi olmadığını iddia eden kimselere cevaptır. (64)

Bunu söyleyen kimselerin hidayetlerine hırslı olmamız, rüşde (hidayete) doğruya avdet etmelerini arzulamamız, itikâdî hata ve şüphelerine cevap vermemize mâni değildir. Çünkü bu tutum peygamberlerin (a.s.) sünneti, mü'minlerin siyaseti ve edebidir. Eskiden Musa (a.s.) kavmine şöyle demişti; **"Şüphesiz siz cahillik eden bir milletsiniz."** Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v.) de bazı müslümanlara şöyle seslenmişti; **"Nefsim elinde olan Allah'a yemin olsun ki İsrail oğullarının Musa'ya söyledikleri gibi dediniz. Onların ilâhları olduğu gibi bize de bir ilâh edin."** (65) Yine bazı müslümanlara şöyle demiştir; **"Kavminin ne kötü hatibisin, Allah'a ve Rasûlü'ne isyan eden helâk olur de."**

Kitap ve Sünnet veya ehl-i sünnet davası; dinin hakiki hüviyetini ortaya koymak, dinin, inanç ve hükümlerinden şüpheleri defetmektir.

Bu eser İslâm'ın hududlarını müdâfaa etme ve diri tutmada bu dâvânın metodu için bir nümûnedir.

ESER'DE GEÇEN TERİM VE KELİMELER:

Akide: (Çoğulu; "akâid"); inanılan şeyler, inançlar, itikâd edilen esaslar, iman, (akidetu ehli-s sünneti ve'l-cemaat); ehl-i sünnet ve'l-cemaat'ın inancı gibi.
Asıl: (Çoğulu; "usul"); temel esas, kök, bidâyet, dip, kütük, kâide kural, mebde, hakîkat, soysop, hâseb, neseb, birşeyin belli başlı kısmı, başı, yer, sıhhat, hakiki, esaslı, hâlis, sâf, esasen, zaten, başlıca, en ziyade, alel husûs, hakikaten.
Bid'at: (Çoğulu; "bida"); sonradan meydana çıkan şey, Peygamber (s.a.v.)'in zamanından sonra dinde meydana çıkan şeyler, âdetler, şer'î delile istinâd etmiyerek ve dine aykırı olarak îcad edilen şeyler, sahiplerine de ehli bid'at denir. İyi ve kötü bid'at ayırımı yoktur. Hadiste bütün bid'atlar dalâlette olduğu zikredilmiştir.
Berî: (Teberrî) bera'dan; uzaklaşma, uzak durma, çekilme, sevmeyip yüz çevirme, "zıddı velâ'dır". El velâ vel berâ kâidesi ve inancı. Allah dostlarıyla dost, şeytan dostlarıyla düşman olma.
Buğz: kin, nefret, sevmeme, eş manası **"adâvet"** düşmanlık, yağılık, husûmet, birisi hakkında gizli ve kalbî düşmanlık, husûmet "El hubbu fillâh vel buğz'u fillâh" Allah için sevmek, Allah için nefret etmek.
Beyân: (Çoğulu; "beyânat"); izâh açıklama, anlatma, açık söyleme bildirme, öğretme, fesâhât ve belâğât, belâğât ilminin, hakikat, mecâz kinâye, teşbîh, istiâr gibi bahislerini öğreten kısmı, dâvet üslubunda beyân tebliğ'den sonra gelir.
Bâtıl: (Butlan'dan); boş beyhûde, yalan, çürük, asılsız, hurâfe, hâk olmayan, sahte, fıkıhta; rükünlerini veya şartlarını tamamen veya kısmen camî olmayan herhangi bir ibâdet veya muâmele.
Cehmiyye: Cehm İbni Saffan'a tâbi olanların fırka adıdır. Allah'ın sıfatlarını nefyedenler veya menfî niteliklerle tanıyanlar, Kur'ân mahluktur diyenler. Bu zındık fırkanın inançları mûtezileye intikâl etmiş bilâhare Mûtezile kelamı sebebiyle tesirini sünni kelamcılarda da göstermiştir.
Cebbâr: (Cebr'den çoğu. "Cebâbire"); Cebriyeci, zorlayıcı, zorba kuvvet ve kûdred sahibi Allah. Allah'ın esmâ-i hüsna'sından bir isimdir, sıfatı ilâhiyyedendir. İstediğini mutlak yapan, herşeye mûktedir olan, büyüklük, azâmet sahibi, ceberûtiyyet sahibi, mecbur eden.
Deccâl: Kıyâmetten az evvel çıkacak ve Hz. İsa (a.s.) tarafından öldürülecek olan yalancı ve zararlı şahıs, yalancı mesîh, hâkkı bâtıl, batılı hâk olarak gösteren şahıs, Peygamberimiz'in haber verdiği gelecek olan otuz yalancı Deccal gibi.
Dalâlet: (Dalâl) Doğru yoldan ayrılma, uzaklaşma, sapmak, sapıklık, azmak, Allah'a isyankâr olma, şaşkınlık, inhirâf etme.
Dâvet: Çağırma, çağrı, İslâm daveti gibi, ziyâfet, duâ, bir fikir kabul ettirmek için delillerini söylemek, getirmek.
Eş'ariye: İtikâdda kelamcı bir mezhep olan Allah'ın fiili sıfatlarını te'vil edenler. İtikâdda İmam Ebûl Hasan El Eş'âri'nin eski görüşlerine tabî olanlara Eş'ariyye denir; Ebûl Hasan El Eş'ârî itikâdda bilâhare Selef mezhebini tercih etmiş ve bu mevzuda bazı eserler vermiştir. Eş'ari'ler bu eserlerin ona nisbetini kabul etmemişler, sahih olan bu eserlerin ona âit olmasıdır.
Felsefe: Feylosofların mesleği, ilmi hikmet, maddeyi ve hayatı ve bunların çeşitli tezahürlerini ve sebeblerini, ilk unsurları ve ğaye cihetinden inceleyen fikrî çalışmada ve bu çalışmaların neticelerini toplayan ilim, herkesin hususî fikri, mantık, bir ilmin prensipleri meşhur bir feylosofa göre olan hususî prensipler, nazariyeler tabiat, huy ve mizâç sâkinliği, rahatlık, dinsizlik, zındıklık.

İzâfe: (Çoğulu; "ızâfât"); birşeyi bir kimseye veya birşeye nisbet etmek, yakın kılmak, isnâd etmek, katmak, karıştırmak, birşey üzerine meylettirmek, havale olmak, bağlanmak, mâl etmek.
İhsan: İyilik etme, lütuf, bağış, bağışlama, Allah'ı görüyor gibi ibâdet etmek, güzel bilmek, güzel eylemek.
İctihâd: (Çoğulu; "ictihâdât"); gücü ve kuvvetini tam manasıyla kullanarak çalışma, gayret sarfetme, anlayış, kanaât, usûlü fıkıhta; şeri'at-ın ferî meselelerine ait hükümlerini, İslâm müçtehidlerinin, usûlüne uygun olarak Kur'ân ve hadîs-i şerîf'lerden çıkarmaları ve bunun için tam gayret etmiş olmaları ve böyle içtihad eden zatlara müçtehid denir. Müçtehid ictihadında hata edebilir, isabette edebilir.
İcmâ: Toplama, dağınık şeyleri toplamak, hazırlamak, azm ve kasdeyleme, topluluk fikir birliği. Bir meselede âlimlerin ittihad etmesi. Usûlü fıkıhta; sahabe-i güzin hazretlerinin (r.a.) ittifakları ve söz birlikleri.
Kader: (Çoğulu; "akdâr"); inanılması İslâmî iman esaslarından olmak üzere insanların başına gelecek her türlü işlere dair Allah'ın bilip levhi mahfuz'da takdir'i ve yazması, kader'i ilâhî, takdir'i ilâhî, ezelî kısmet, alın yazısı, tâlî, baht, güç, kuvvet, tâkât.
Kaza: Olacağı ezelden Cenâb-ı Hâkk tarafından takdir olunan şeylerin vukûa gelmesi. Birdenbire olan musîbet, beklenmedik belâ, davaları görme işi, hüküm, hüküm verme, kâdının hükmü, kâdılık vazifesi, tutulmayan oruç borcunu usûl kâidesine göre sonradan ödeme, istemeden yapılan ve elden çıkan kötü iş, zararlı iş, ahdini yerine getirmek, ödemek, eda etmek emr, takdir, îcab, ölümü, birşeyi birbirine lâzım kılmak.
Münezzeh: ("Nezahat'"den) tenzih edilmiş, temiz, ârı, teberri edilmiş, pâk kusur ve noksanlıklardan uzak, hiçbir şeye muhtaç olmayan, kötülüklerden tenzih edilen, Allah'ı kusur, noksan ve abeslikten mahlukata benzemekten tenzih etmek, edilmiş.
Fitne: (Çoğulu; "fiten"); insanın akıl ve kalbini doğrudan doğruya, hâk ve hakikatten saptıracak şey, muhârebe, azdırma, karışıklık çıkarma, ara bozmak, dedikodu, fesad, küfür, şirk, fikir ihtilali, şikâk, kavga, delilik, mihnet ve belâ, sıkıntı, ayartma, dinsizlik, canilik, ceza, mal ve evlat, güzel yüz, güzel kadın, potada altın ve gümüş eritmek.
Fetva: (Çoğulu; "Fetâva"); müftü veya ehliyet sahibi bir din âliminin bir mesele hakkında verdiği müsbet veya menfî haber, malumat, şer'î hüküm veya karar, bilgi ve fetvâ sorana müsteftî denir.
Fesad: Bozuk ve fenalık karışıklık, haddi tecavüz edip zûlmetmek, fitnecilik (Zıddı salah'tır).
Furu'at: (Fe'rin çoğulu "furû"), ("furuâtta" "furû"nun çoğulu): Bir kökten ayrılmış kısımlar, dallar, budaklar, tomurcuk, bir aslın neticesi, ikinci derecede ehemmiyetli olan şey, şûbe, esastan olmayıp yeni bilgide ortaya çıkan meseleler, bir sülaleden gelmiş torunlar, çocuklar, fıkıhta; cüz'î hüküm ve kâideler, ahkam-ı cüz'iyye.
Gazab: Dargınlık, kızgınlık, darılma, kızma, hiddet, öfke, Allah'ın gazabı, şerir, çok fena adam, âfet, mûsîbet.
Hikmet: (Çoğulu "hikem") insanın, mevcudatın hakikatlarını bilip hayırlı işleri yapma sıfatı, hâkimlik, eşyanın ahvâl, haricî ve batînî keyfiyetlerinden bahseden ilim. Herkesin bilmediği gizli sebeb. Kainatta ve yaradılıştaki ilâhî gâye. Ahlâka ve hakikata faydalı kısa söz. Sır, bilinmeyen nokta, ilim, adâlet ve hilmin birleşmesinden doğan değerli sıfat. Hâkk'ı hâk bilip imtisâl etmek, bâtılı bâtıl bilip ictinab etmektir. Allah'tan haşyet ve takva, verâ, akıl, söz ve hareketteki uygunluk. Hâk emre uymak Allah'ın yarattıklarında tefekkür, sünnet.

Mutâ Nikahı: Muayyen bir zaman için telezzuz maksadıyla anlaşmağa binaen ücret karşılığı üzere yapılan nikâh.
Maslahat: ("Sulh’"dan çoğulu; "mesâlih"); iş, emir, mesele, madde, sulh yolu, fayda, keyfiyyet, barış, düzenlik, zıddı "mefsede'dir."
Mazûr: (Özr’"den); özürlü olan muâf tutulan, mâzeret beyan eden, özür sahibi.
Muttâlî: ("İttilâ"dan); öğrenmiş, haber almış, bilgili, haberdâr birisi, malumât sahibi.
Mercii: ("Rucu"dan çoğulu; "merâcı’"); merkez, kaynak, başvurulacak yer kimse, müracaat edilecek yer, rucû edilecek, dönülecek yer, sığınılacak yer, söylenen sözün kendine fayda verdiği kimse.
Masûm: ("İsmet"ten); günahsız, suçsuz, kabahatsız, küçük çocuk, hatâ'dan uzak tutulmuş, peygamberler gibi.
Mahfil: (Çoğulu, "mahafil"); oturulacak, görüşülecek yer, toplantı yeri, büyük camilerde, hükümdarlara veya müezzinlere ayrılmış ve etrafı parmaklıklarla çevrilmiş olan yer.
Mu'tezile: Aklına güvenerek kul işlediklerinin yaratıcısıdır, diyen ve Allah'a âit sıfatlarının manalarını nefyeden Kur'ân mahluktur diyerek ehl-i sünnet'ten ayrılan; dalâlet fırkalarından biri olup Hasan-ûl Basrî'nin meclisinden i'tizâl eden Vâsıl İbni Ata'nın yolundan giden kimselerdir ki, Kaderiyye de bunların kollarındandır.
Rububiyyet Tevhidi: Cenâb-ı Hâkk'ı tek Rab tanımak her zaman her yerde her mahlûka muhtaç olduğu şeyleri vermede, kâinatı terbiye ve tedbir etmede, Mâlikü'l-Mülk olmasında tek bilmek ve tek kılmak. Bu tevhid; tevhid'in birinci kısmıdır. Bunu bilmek mü'min ve muvâhhid olmağa yeterli değildir. Çünkü Allah bu mefhumu zaten herkesin fıtratında yaratmıştır. Tevhid'in diğer kısımlarını da gerçekleştirmek gerekir.
Havâriç: ("Haricinin" çoğulu); vaktiyle Hz. Ali'ye âsi olan fırkaî-dâlle fertlerinden herbiri, dışarıya âit içeriye âit olmayan dış ile alakalı, zorba ve âsi olan.
Hurâfe: (Çoğulu; "hurâfat"); inanılmaz, uydurma yalan rivayet, hikâye, masal, efsâne, batıl inanış.
İsim ve Sıfat Tevhidi: Cenâb-ı Hâkk'ı isim ve sıfatlarında tek kılma, hâs kılma gayrısına bu isim ve sıfatlardan birini takmamak. Bu tevhid; tevhid'in üç kısmından biridir. Eser bu kısımla ilgilidir.
İstilâh: (Çoğulu "istilâhât"); tabir, muayyen bir cemaatın, bir meslek erbabının, bir lafzı manayı lüğavisinden çıkararak başka bir mânâda müttefiken istimal etmeleri. Bir ilim veya mesleğe âid kelime. Terim, erbabı ilim arasındaki ve herkesin anlamadığı kelime, muvâfâkat, uygunluk, barışmak, ittifak.
İhdâs: Yeniden birşey yapmak, icâd etmek, ortaya çıkarmak, koymak, meydana getirmek (bid'at ile muhdes müterâdîf mânâdadır.)
İnhıraf: (Çoğulu; "inhirâfât"); doğru yoldan sapmak, çıkmak, dönmek, bozulmak, değişmek, kırılma, gücenme, munharif olma.
İptal(cı): (Mubtıl); bâttâl etme, çürütme, boş hükümsüz bırakma, bırakılma, bozma, boşa çıkarma, lağvetme, feshetme, inkâr etme.
İfsad: Bozmak, azdırmak, fesada uğratmak, fitne salmak, karıştırmak.
İhtilaf: (Çoğulu "ihtilâfât"); anlaşmazlık, uyuşmazlık, aykırılık, karışıklık, ikilik, ayrılık, dindeki ihtilâflar rahmet değildir, bilâkis belâ ve mûsîbete ve fırkaya sebeb olmuştur. Bunun zıddı "ittifaktır" rahmet ondadır. İhtilaf etmek, geçmiş ümmetlere benzemektir. Allah'u Teâlâ şöyle buyuruyor; **"Ey mü'minler! Kendilerine açık deliller ve âyetler geldikten sonra parçalanıp ihtilafa düşen hristiyan ve yahudiler gibi olmayın. İşte onlara çok büyük bir azap vardır."** (Al-i İmran Sûresi âyet 105)
Rahman: Dünyada her canlıya, mü'min kafir demeksizin merhamet eden, acıyan, rızık veren Allah. Allah'ın güzel isimlerindendir.

Rahim: (Çoğulu; "Rahîmûn ruhemâ"); merhamet eden, esirgeyen, bağışlayan, koruyan, acıyan, şefkat eden, âhirette mü'min kullarına keremiyle muâmelede bulunan Cenâb-ı Hâkk. Bu isim O'nun güzel isimlerindendir. Kur'ân-ı Kerîm'de ikiyüz yirmi defa zikredilmiştir.
Ruşd: Doğru yolu bulup gitme, hâyra isâbet etme, doğruya erme, doğru düşünme, akıl sahibi olma, erginlik çağına girme, bulûğa erip bâliğ olma, mustakîm olma, kavî ve tedbirli ve metin olma.
Selef-i Sâlihin: Ehl-i sünnet ve cemaatın ilk rehberleri ve tabiin ile ashabın ileri gelenleri ve tebâe tâbiinden olan müslümanlar. "Selefiyye" ise itikadda ehl-i sünnet mezhebi üzerine olan sahabe ve tabiin'in gittikleri yol. Ve bu yolda giden fakihler ve muhâddisler ve bu mezhebden olanlar. Cenâb-ı Hâkk'ın varlığında, isim ve sıfatlarında ve diğer hususlarda Kur'ân-ı Kerîm'in ve hadîs-i şerîf'lerin âşikar olarak ne söylemiş ise aynen kabul edenler. Bunlara Eseriyye de denir.
Şirk: En büyük günah olan, Allah'a (c.c.) isimlerinde, fiillerinde, sıfatlarında, rubûbiyyetinde ve de ulûhiyyetinde bir ortak kabul etmek. İbadette başkasına nasip ayırmak veya gayrısına sarfetmek. Allah'la kul arasında ibadette vasıta kılmak. Şirk en büyük zulümdür. Mutlak kafir mânâsına da gelir. **(Politeizim)**
Şefaât: (Çoğulu; "şefâât"); şefaât etmek, avf için vesile olmak, âhiret günü bir kısım günahkar mü'minlerin avf edilmeleri ve itaatlı mü'minlerinde yüksek mertebelere ermeleri için Peygamber Aleyhisselatu Vesselam'ın Allah'u Teâlâ'dan niyaz ve istirhamda bulunmaları, Allah'ın izin verdiği sair şahsiyetlerinde şefaat etmesi, aracı, vasıta.
Tevhid: Birleme tek kılma, tekleme, Allah'tan başka ilâh olmadığına inanma, Allah'ı rubûbiyyetinde, ulûhiyyetinde, fiillerinde, isim ve sıfatlarında tek kılmak, sadece O'na ibadet etme. İbadetleri O'na hâlis kılma. **(Monoteizm)**
Tebliğ: ("Buluğ"dan); taşıma, götürme, ulaştırma, bildirme, eriştirme, tebliğ-risalet; peygamberlere mahsus beş vasıftan birisi olan Allah'tan (c.c.) aldıkları emir ve kanunları inananlara aynen bildirmeleri. Bugün tebliğ vazifesini yapanlar peygamberlerin varisleri sayılırlar. İyiliği emretmek, kötülükten nehyetmek tebliğdendir. Beyân tebliğden sonra gelir.
Tazim: (Çoğulu; "ta'zimat"); hürmet, riâyet, büyükleme, yükseltme, büyük sayma, saygı gösterme, ikramda bulunma, bir zât hakkında büyük sayıldığına delâlet edecek surette güzel muâmelede ve hürmet ifade eden tavırda bulunma.
Te'vil: (Çoğulu; "te'vilât"); sözü çevirme, söze ayrı mânâ vermeye kalkışma, yorumlama, âyeti zâhiri mânâsından çıkarıp kitap ve sünnetin ihtimal vermediği mânâlara hamletme. Te'vil; ilk müfessirlerden Taberî gibiler "tefsir" mânâsında da kullanmışlardır.
Tabî: (İttibâ) (çoğulu; "tâbiûn tevâbi"); birisinin arkası sıra giden, ona uyan, itaat eden, boyun eğen, bağlı kalan birinin emri altında bulunan, Peygamber (s.a.v.)'in sünnetine delilini bilerek tâbî olma, ittiba etmek.
Taklid: (Çoğulu; "tekâlid"); takma, asma, kuşatma, benzetmeğe ve benzemeye çalışmak, benzerini yapmak, birine benzemeğe çalışmak, alay etmek, sahte bir şeyin sahtesini yapmak, dînî her hangi bir meselede delilini bilmeden birisini taklid etmek.
Tekfir: Birisine "kafir" demek, kafir saymak, kafirliğine hükmetmek, İslâm dışı görmek.
Teşbih: (Çoğulu; "teşbîhat"); benzetmek, benzetilmek, benzetiş, bir vasıfta saymak veya zannetmek. Cenâb-ı Hâkk'ı mahlukata benzer vasıfta vehmetmek, bu küfürdür. Ve benzeten taifeye müşebbihe denir. Bunlar Horasan'da bu hareketin baş davetçisi Mukatil İbni Süleyman'a muntesib idiler.

Tahrif: Harflerin yerini değiştirmek, bozmak kalem karıştırmak, kendi menfaatı ve fikir taassubu yüzünden veya başkasının zararı için bir ibarenin mânâsını değiştirmek, başka tarafa meylettirmek.
Tenzih: (Nuzheden) kusur kondurmama, kabahat ve kusuru yoketme, suç ve noksanlıktan uzak sayma, Cenâb-ı Hâkk'a her çeşit kusur, noksan, ortak, mahlukata benzerlik gibi hallerden uzak bilip söyleme, kabahatı olmadığını anlaşılma ve O'nu ifâde etmek.
Uslup: (Çoğulu; "esâlîb"); tarz, yol, biçim, ifâde tarzı, usul, ifade yolu, dizmek, keyfiyyet, şekil, metod.
Ulûhiyyet Tevhidi: İbâdet ve taat edilmeğe ancak kendisi müstehâk olan Cenâb-ı Hâkk'ı (c.c.) O'nu ubûbiyyetinde tek kılma, halis kılma, bu kısım tevhid'in en önemli kısmıdır. Peygamberlerle kavimleri arasındaki mücadele, bu tevhid üzerine olmuştur.
Unsur: (Çoğulu; "anâsır"); kimyevî maddelerden herbiri, mürekkep cisimlerde bulunan basit maddelerin herbirisi; umûmdan ayrılan kısım, tam olan bir şeyin parçaları, madde, esas, kök (element).
Vahiy: Bir fikrin bir hakikatın veya emrin Allah (c.c.) tarafından peygambere bildirilmesi. Lügatta vahiy; kelam, kitap, işaret, visâl, ifhâm, ilhâm, emir, teshîr, birşeyi harfiyyen i'lâm, bazı hususi maksadları tebliğ gibi mânâlarına gelir. Şe'riat'ta "vahiy": Dilediği ahkamı, esrarı ve hakâiki peygamberine rüya, ilham, kitap, irsâlı melek tariklerinden biriyle Cenâb-ı Hâkk'ın, ı'lâm ve ifham buyurması demektir.
Vâcib: (Çoğulu; "vâcibat"); gerekli, yapılması mecburi olan, farz olan, bir dînî emir, yerine getirilmesi her müslüman için zorunlu ve borç olup, yapılmadığı takdirde büyük günah olan Allah'ın emri.
Vasıta: (Çoğulu; "vesâit"); aracı, birisi için vesile olmak, iki şeyi birbirine bitiştiren, ulaştıran şey, arada bulunan, araya giren, meyancı alet, araç, soy kuşağının herbiri. Dini tebliğde vâsıta zorunludur. Allah'a yapılan kullukta vasıta edinme kesinlikle haramdır. Şirktir. Cahiliyye âdetlerindendir.
Vahdetû-Vucût: Varlığın tek oluşu, vücûd birliği, tasavvufta felsefî bir inanç ve düşünce sistemidir. Eşyânın Hâkla ittihadı neticesinde eşyanın onda yok olması, herşeyin ondan bir parça oluşu nazariyyesi. Endülüs'lü Muhyiddin İbni Arabi bu fikrin öncülüğünü yapmış, takipçileri aynı şeyi savunmuştur. Ehl-i sünnet âlimleri bu itikâdı ve saliklerini küfürle ittiham etmiştir. Bu düşünce İslâm'a tamamen yabancıdır.
Zındık: (Çoğulu; "zenâdikah"); sapık Hâk'tan inhiraf etmiş, delalette olanların aldığı isimdir; dinsiz, imansız, müşrik, münâfık gibi.
Zem: (Çoğulu; "zümüm"); yerme, kınama, ayıplama, birisinin ayıplarını söyleme.

KAYNAKLAR

1- Kur'ân-ı Kerîm
2- Sahihi Buhâri. Ebu Abdillah Muhammed İbni İsmaîl El Buhâri
3- Sahihi Müslim. Ebul Huseyin Müslim İbnil Haccac En Nisâburi
4- Suneni Tirmizi. Ebu İsâ Muhammed İbni İsâ İbni Sureh Ettirmizi
5- Süneni Nesâi. Ebu Abdurrahman Ahmed İbni Şuayb en-Nesâi
6- Süneni İbni Maceh. Ebu Abdillah Muhammed İbni Yezidil Kazvini İbni Maceh
7- Muvatta. Malik İbni Enes
8- Müsned. Ebu Abdillah Ahmed İbni Hanbel Eşşeybânî
9- Mecmûûl Fetâva. İmam Ahmed Abdulhalim Elharrani İbni Teymiye
10- Şerh Akidettahaviyye. Elkâdi Ebulizz Ali İbni Ali El Hanefi
11- Erradu alel Cehmiyye Vezzenadıkah. Ahmed İbni Hanbel Eşşeybâni
12- İkazulhımemli-ulil-Ebsâr. İmam Salih İbni Muhammed Elfullânî
13- Ilamul-Muvakkîîn. İbni Kayyım El Cevziyye
14- Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat. Ferid Develioğlu
15- Yeni Lûgat. Abdullah Yeğin
16- El Bidayetuven-Nihâyeh. Ebul Fedâ İsmail İmaduddin İbni Ömer Elkureşi İbni Kesir
17- Halku-Ef-âlil-İbâd. İmamı Buhari
18- Mûstedrek. Ebu Abdillah Elhâkim Ennisâbûrî
19- Fethulbari. Hafız Ahmed İbni Hacer El Askalânî
20- Risaletü'l-Uluv. Hafız Şemsuddin Muhammed İbni Ahmed Ezzehebi
21- Siretün-Nebeviyyetu's-Sahihah, D. Ekrem Ziya el-Humri.

DIP NOTLAR

(1) Al-i İmrân Sûresi âyet 102
(2) Nisâ Sûresi âyet 1
(3) Ahzâp Sûresi âyet 70-71
(4) Müslim; Cuma bab-13 Hadis Rakam-867 Sahife-592 Cilt-2 Neseî; İdeyn bab-28 Sahife188 Cilt-3
(5) İhlâs Sûresi âyet 1-4
(6) Bu mevzûda bak, Buhari bab Fedâilul-Kur'ân C.6, S.233 Müsned İmamı Ahmed C.5, S.418-419
(7) Zümer Sûresi âyet 67
(8) Buhâri Kitabu'l-Tevhid C.9, S.150 Hadis rakam: 7411
(9) Buhâri Kitabu'l-Tevhid C.9, s.150 Hadis rakam: 7411, Müslim Zekât bab. 11 Hadis rakam: 993
(10) İbni Mace I. bab. Hadis rakam: 5, C.1, S.4 Müsned İmamı Ahmed 5691 C.2, S.126, C.4, Hâkim Müstedrekinde S.96, C.1
(11) Bakara Sûresi âyet 159
(12) İbni Kesir, El Bidâyetuven-Nihayeh Cilt-10, Sahife-21, Buhari, Ef'alil-İbâd, Sahife-12
(13) Er-Reddu Alel Cehmiyyeti Vezzenâdikah. Sahife 26-29
(14) Taha Sûresi âyet 5
(15) Akidetut-Tahaviye'nin Şerhi. Bak. Sahife 366-367, Cilt 1, Zehebi Uluv Risalesinde. Sahife 101
(16) Zümer Sûresi âyet 67
(17) Sa'd Sûresi 75
(18) Buhâri, Kitabu-Tevhid, Cilt 9, Sahife 150, Müslim, Kitabu-Sıfatü'l-Kıyâmeti vel-Cennet'i Ven-Nâr, Hadis 2786, Cilt 4, Sahife 147
(19) Taha Sûresi âyet 5
(20) Tâhâ Sûresi âyet 110
(21) Yunus Sûresi âyet 32
(22) Müellif burada ictihâd tabirini, itikâdın tevili içerdiğinden dolayı, lugavî mânâda kullanmıştır. Değilse itikâdî meselelerde ictihâdın câiz olmadığı münakaşa götürmez bir kâidedir. Hatta furuda bile nassın mevridinde ictihada mesağ yoktur denilmiştir.
(23) Bu mevzuda bakınız; Bakara Sûresi âyet 286
(24) Buhâri, El-i'tısâm bil kitabi ves-sünneh C.9, S.133, Müslim, Kitabul-Akdiyeh Bab. 6, Cilt 3, Sahife 13-42, Hadis rakam: 1716
(25) Bakara Sûresi âyet 285
(26) Ahzap Sûresi âyet 5
(27) Bakara Sûresi âyet 285
(28) Mecmuûl-Feteva, Cilt 3, Sahife 282
(29) Her ne kadar müellif, İbni Teymiye4den Hz. Ali'nin havariçleri kafir saymadığını nakil yapsa da Peygamberimiz'in (s.a.v.) haber verdiği gibi; Kur'ân okudukları halde boğazlarından aşağı inmediği, okun yaydan

çıktığı gibi dinden çıkmaları ve öldürülmelerini emretmesi kafir olduklarına yeterli delildir. Rivayetlerdeki tafsilata; Buhari c.2, s. 406, Müslim Hadis No. 1064, Ebu Davut, Hadis No. 4767, Nesei, Hadis c.2, s. 174, Müsned Ahmed, c.1, s. 81, 113, 131'e bakınız.
(30) Mecmuûl-Feteva, Cilt 3, Sahife 283
(31) Buhâri, Tefsir Sûre 60, C.6, S.186, Müslim, Fedâilüs-Sahabe, Bab. 36, C.4, S.1941, Hadis 2494
(32) Buhâri; Şehâdet, Bab. 15, C.3, S.227-229, Müslim; Kitabu-t-Tevbe, Bab. 10, Hadis rakam: 2770, C.4, S.2129
(33) Buhâri; Diyât, Bab. 2, Müslim; İmân Bab. 41, Hadis rakam: 158-159, Cilt 9, Sahife 4
(34) Hucurât Sûresi âyet 9
(35) Mecmuûl Fetâva, Cilt 3, Sahife 285
(36) İkâzûlhimem-Ulilebsar, S.58, Fullânî İlâmul-Muvakkîîne- İbnil-Kayyim; Cilt 2, Sahife 282
(37) Süneni İbni Maceh; Kitabul-Fiten, Bab. 33, Hadis rakam: 4077, S.1360, C.2, Müsned İmamı Ahmed; S.324, C.5, Hadisin lafzı İmam Ahmed'in Müsned'indeki lafızdır. Müslim Kitabul-Fiten, Bab. 19, Hadis rakam: 2931, Sahife 2245, Cilt 4, Tirmizi; Kitabul-Fiten, Bab. 56, Hadis rakam: 2235, Sahife 508, Cilt 4
(38) Bakara Sûresi âyet 255
(39) Taha Sûresi âyet 52
(40) Müslim; İmam Babı Hadis rakam: 293, C.1, S.162, İbni Mace; Mukaddime, Hadis 195, Cilt 1, Sahife 70, Ahmed Müsnedde Cilt 4, Sahife 395
(41) Mülk Sûresi âyet 1
(42) Zümer Sûresi âyet 67
(43) Sâd Sûresi âyet 75
(44) Maide Sûresi âyet 64
(45) Maide Sûresi âyet 64
(46) Buhâri; Kitabu-t-Tevhid, Cilt 9, Sahife 150, Hadis rakam: 7411 Müslim; Kitabuz-Zekât, Bab. 11, Hadis rakam: 993, Cilt 2, Sahife 691
(47) Buhâri; Zekat, Bab. 1, S. 113, C.2 Müslim; Zekat, Bab. 19, S.702, Cilt 2
(48) Buhâri; Tevhid, Cilt 9, Sahife 150
(49) Bak. Fethulbari, Sahife 396, Cilt 13'de senedsiz olarak zikredilmekle beraber bu rivayeti Abdullah İbni Vehbin naklettiği belirtilmiş. Bu rivayeti senediyle içeren kaynak elimize ulaşmadığından inceleme imkanı olmadı. Hadiste gelen bu ziyadeliye muteber sayılan hadis mecmualarında rastlayamadık.
(50) Zümer Sûresi âyet 67
(51) Buhâri; Tevhid, Cilt 9, Sahife 150 Müslim; Sıfatü'l-Kıyameh vel-Cenneti ve'n-Nar, Cilt 4, Sahife 2147, Hadis rakam: 2786
(52) Bakara Sûresi âyet 255
(53) Haşr Sûresi âyet 22-23
(54) İhlas Sûresi âyet 1
(55) Fatır Sûresi âyet 1
(56) Enbiyâ Sûresi âyet 26-27
(57) Yâsin Sûresi âyet 78-79
(58) Mâide Sûresi âyet 64
(59) Mâide Sûresi âyet 18
(60) Enbiyâ Sûresi âyet 28
(61) Bakara Sûresi âyet 255
(62) En'am Sûresi âyet 148-149
(63) Nisâ Sûresi âyet 65
(64) Bunun gibi sair sıfatların da isbatını, lüzumsuz görenlere cevaptır.
(65) Huneyn harbine giderken müslümanlar ulu bir çınar ağacı görürler. Cahiliyye devrine yakın olduklarından bu gibi ağaçlara ne yapıldığını biliyorlardı ve Allah Resûlü (s.a.v.) onların yanı müşriklerin Zatûl-envatı olduğu gibi bize de bir Zatûl-envat ittihaz eylesene Yâ Resûlullah derler. Binâenaleyh Allah Rasûlü de cevaben yukarıdaki sözünü irad eyler.